

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Προσχολική και πρώτη σχολική μουσική εκπαίδευση στη Μεσόγειο; Εννοιολογικό πλαίσιο, στόχοι, μεθοδολογία και επίπεδα μουσικής μάθησης

Αύρα Περίδου Σκουτέλλα

Εισαγωγή

Όλες οι χώρες μας έχουν μακριά ιστορία. Βρίσκονται στα περιθώρια της Ευρώπης, γύρω από τη λεκάνη της Μεσογείου, μεταξύ Δύσης και Ανατολής, Βορρά και Νότου, μεταξύ του Ευρωπαϊκού και μη Ευρωπαϊκού κόσμου, του Χριστιανικού και του μη Χριστιανικού κόσμου. Η Μεσόγειος σίγουρα απέχει από το να είναι μια πολιτισμικά ομογενής περιοχή. Η Μεσόγειος είναι μια ιδιαίτερα περίπλοκη, συναρπαστική και γεμάτη προκλήσεις περιοχή. Αυτό που οι πλείστοι μεσογειακοί λαοί μοιράζονται είναι τα έξι χιλιάδες χρόνια κοινής ιστορίας τα οποία εμπνέουν και επηρεάζουν τις σημερινές τους ζωές με ποικιλότροπους και πολύπλοκους μηχανισμούς.

Εξαιτίας ιστορικών ζητημάτων, θρησκευτικών διαφορών, εθνικιστικών ιδεολογιών, πολιτικών αιτιών και διακρίσεων των πολιτικών και κοινωνικών τάξεων, οι ερευνητές έχουν αποτύχει να μελετήσουν τις μουσικές κουλτούρες στα πλαίσια των Μεσογειακών πολιτισμών και πολιτιστικών στοιχείων, ειδικότερα μεταξύ των Ευρωπαϊκών και μη Ευρωπαϊκών, Χριστιανικών και μη Χριστιανικών και μεταξύ των ορθόδοξων, καθολικών και προτεσταντών Χριστιανών. Ως εκ τούτου, όλες αυτές οι κουλτούρες και πρακτικές εξαιρούνται από τις επίσημες ή ανεπίσημες μουσικές πρακτικές μας και έτσι εμείς, ως μεσογειακοί λαοί, δεν γνωρίζουμε ο ένας τον άλλο αρκετά ώστε να υπάρξει πολυπολιτισμική γνώση διαπολιτισμική κατανόηση. Μάλιστα σε περιπτώσεις όπως της Ισπανίας, Ιταλίας, Ελλάδας και Κύπρου, οι παιδαγωγοί και ερευνητές αγνοούν την πλούσια ποικιλία των παραδοσιακών, πατροπαράδοτων και δημοφιλών παραδόσεων των ίδιων τους των χωρών. Ως αποτέλεσμα, η Μουσική Εκπαίδευση Προσχολικής και πρώτης σχολικής Ηλικίας έχει αποτύχει να μορφώσει τα παιδιά μας σε σχέση με τα πολυπολιτισμικά, πολυμουσικά, πολυγλωσσικά, πολυεθνικά, συγκριτικά, υβριδικά και κοσμοπολίτικα πλαίσια της Μεσογειακής λεκάνης. Πολυπολιτισμικές, διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις και πολιτισμικές ανταλλαγές έχουν λάβει χώρα κατά τη διάρκεια των αιώνων, οδηγώντας στη δημιουργία μοναδικών παραδόσεων και στη σύνθεση αντίθετων, αλληλοσυγκρουόμενων αλλά ταυτόχρονα γνώριμων μουσικών και πολιτισμικών στοιχείων από τη δύση και την ανατολή, τον βορρά και τον νότο, το παρελθόν και το παρόν. Όλοι αυτοί οι ήχοι αποτελούν μέρος της κληρονομιάς και του σύγχρονου πλαισίου τους και προμηθεύουν μια ευρεία και πλούσια γκάμα πολιτισμικών αξιών, διαφορετικών και πολλαπλών μουσικών ταυτοτήτων και βαρυσήμαντων τρόπων ύπαρξης, εξέλιξης, επικοινωνίας και δημιουργικότητας.

Ένα άλλο σημαντικό συμπέρασμα είναι το γεγονός ότι υπάρχει μια **έλλειψη «εκσυγχρονισμού»** όλων αυτών των Μεσογειακών μουσικών παραδόσεων με σύγχρονες μουσικές εκπαιδευτικές πρακτικές και έρευνες ώστε να παρέχεται υψηλής ποιότητας ηχητικό και διδακτικό υλικό στους επαγγελματίες της Μουσικής Εκπαίδευσης Προσχολικής Ηλικίας. Ως αποτέλεσμα υπάρχει (α) έλλειψη δημιουργικότητας και παραγωγής συμμετοχικής μουσικής στα επίσημα πλαίσια και πρακτικές της Μουσικής Εκπαίδευσης Προσχολικής Ηλικίας και (β) περιορισμένης ποικιλίας και χαμηλής ποιότητας ήχων και διδακτικού/μαθησιακού υλικού.

Μέσα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, οι Μεσογειακές κοσμοπολίτικες ευαισθησίες στη μουσική συσχετίζονται με την ανάγκη σοβαρής αναθεώρησης του ζητήματος του κοσμοπολιτισμού «από κάτωθεν», δηλαδή στις καθημερινές, συνηθισμένες και οργανικές σχέσεις, και πως αυτός διαφοροποιεί

τους εαυτούς μας και τα παιδιά από τους απόμακρους, οικείους ή εξωτικούς πολιτισμούς, ή το πώς επηρεάζει την όλο και μεγαλύτερη ικανότητα των ανθρώπων να δημιουργήσουν γέφυρες που περνούν πάνω από τα σύνορα ή διαμέσου των συνόρων. Αυτό με τη σειρά του μπορεί να μεταμορφώσει τις ζωές των ντόπιων ανθρώπων, των κοινωνικών θεσμών, των πολιτισμικών πρακτικών και την αίσθηση της ταυτότητας και του 'ανήκειν'. Αυτή η κοσμοπολίτικη προσέγγιση *εκ βαθέων* παρακινεί τη μουσική εκτέλεση και τη μουσική εκπαίδευση να κινηθούν προς μια διαπολιτισμική έννοια της μουσικής εκπαίδευσης.

Στην παρούσα εργασία, το διαπολιτισμικό συνεχές της κατανόησης-μάθησης κατηγοριοποιείται σε τέσσερα συσχετιζόμενα οργανωτικά στοιχεία που αποδέχονται ίση πολιτισμική διαφορετικότητα, ποικιλία και διαφοροποίηση:

- Αναγνώριση της «δικής μου» και της «άλλης» κουλτούρας και ανάπτυξη αμοιβαίου σεβασμού.
- Αλληλεπίδραση και ενσυναίσθηση σε σχέση με τους «δικούς μου» και «δικούς σου» ήχους και τις κοινωνικο-μουσικές πρακτικές.
- Δημιουργία διαπολιτισμικών εμπειριών και ανάληψη ευθύνης.
- Συνεχής δοκιμή και εξερεύνηση του εαυτού και του άλλου, δημιουργία και αναδημιουργία μουσικού νοήματος, αντίθεσης και ομοιότητας, προσωπικών και συλλογικών μουσικών ταυτοτήτων μέσα από ετερογενείς, πολυγλωσσικούς, πολυπολιτισμικούς μεθόδους και προσεγγίσεις και πλαίσια πρακτικής.

Οι βασικές αρχές της διαπολιτισμικής κατανόησης των εννοιών της διαπολιτισμικότητας στη μουσική εκπαίδευση είναι (α) η μουσική στην ανθρώπινη κουλτούρα (δες τις χρήσεις και λειτουργίες της μουσικής στο Β.4), (β) η μουσική ως κουλτούρα του ήχου (μουσικές δομές, κανόνες και διαδικασίες, (γ) μουσικές πρακτικές και προϊόντα που προέρχονται από ενήλικες και (δ) μουσικές πρακτικές και προϊόντα που προέρχονται από παιδιά.

Ο στόχος μας είναι να ξεφύγουμε από τους περιορισμένους κόσμους των πολιτισμικά καθορισμένων υποκειμενικοτήτων και να προωθήσουμε την ευφάνταστη κριτική, επιτρέποντας στους εκπαιδευτικούς και στα νεαρά παιδιά να κατανοήσουν και να μάθουν πρώτα τις μουσικές κουλτούρες της ίδιας τους της χώρας και του έθνους, κοινότητας και περιοχής, μακριά από ιδεολογικά διλήμματα και ιστορικές διαμάχες και έπειτα να επιτρέψουμε την πρόσβαση στη μάθηση και μέσω της σύγκρισης, την κατανόηση και εκτίμηση της μουσικής των γειτόνων τους υπό ίσους όρους. Η παραγωγή, μάθηση και διδασκαλία και εκτέλεση της μουσικής ως Ιταλοί, Ισπανοί, Έλληνες, Κύπριοι, Εβραίοι κλπ είναι στενά και αναπόφευκτα συνδεδεμένη με τις ταυτότητές μας, ιστορικές και σύγχρονες, ως Μεσογειακοί λαοί που ζουν, κοινωνικοποιούνται και δημιουργούν στη Μεσογειακή περιοχή για αιώνες. Οι διαφορές και τα κοινά στη μεσογειακή περιοχή είναι στην πραγματικότητα μέρος της «ομοιότητας» της δυναμικής φύσης των πολιτισμών μας, της κοινής μας ιστορίας και του ξεχωριστού ανθρώπινου χαρακτηριστικού να δημιουργεί μουσική, να οργανώνει τον ήχο ανάλογα με τους κοινωνικοπολιτισμικούς κανόνες και με συγκεκριμένους τρόπους.

Η προσέγγιση, αιτιολόγηση, στόχοι και σκοποί μας

Η προσέγγιση μας περνά από ένα ταξίδι τριών σταδίων:

1. Κάθε μουσική κουλτούρα της περιοχής μας μελετείται υπό τους όρους της ίδιας της εσωτερικής λογικής, εθίμων και καλλιτεχνικών, αισθητικών, κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών, εκείνων οι οποίοι τη ζουν και την καλλιεργούν. Αυτό το στάδιο μας επέτρεψε να κατανοήσουμε και να εκτιμήσουμε τη μοναδικότητα της κάθε κουλτούρας.
2. Συγκριτική έρευνα που επικεντρώνεται στα κοινά στοιχεία, τις ομοιότητες και τα παγκόσμια κοινά της μουσικής στις διαφορετικές μουσικές κουλτούρες/πρακτικές. Παρέχει μια επισκόπηση

του δικτύου των σχέσεων που συνδέουν τις μουσικές κουλτούρες/πρακτικές της περιοχής μας με σκοπό να καθιερωθούν διαφορετικοί τύποι συσχετίσεων μεταξύ των μουσικών παραδόσεων (παρόμοια στοιχεία μπορεί να βρεθούν σε διαφορετικά πλαίσια, ή στοιχεία τα οποία φαίνονται διαφορετικά σε διαπολιτισμικό επίπεδο να λειτουργούν σε παρόμοια πλαίσια).

3. Διαπολιτισμική προσέγγιση της μουσικής εκπαίδευσης που επιχειρεί να προσφέρει μια σύνθεση των προηγούμενων δύο σταδίων. Ο κύριος μας σκοπός είναι να αυξήσουμε τη επίγνωση και σκόπιμα, με ευαισθησία και κριτικό πνεύμα να εξερευνήσουμε ένα αριθμό μουσικών διαδικασιών, μέσω των βιωμάτων διαφόρων διαπολιτισμικών και κοινωνικο-μουσικών συναντήσεων. Οι κύριοι μας στόχοι είναι μουσικοί και αναφέρονται στη διδασκαλία των κύριων δομικών στοιχείων μέσα από διαφορετικά μουσικά στυλ και παραδόσεις. Εμείς, οι δάσκαλοι και τελικά τα παιδιά θα πρέπει να αποκτήσουμε μια προοπτική της μουσικής σε σχέση με την ανθρώπινη κουλτούρα και ως ηχητική κουλτούρα – μέσω των ιστοριών και των παραμυθιών, των βίντεο, των χορών, των μουσικών και πολιτισμικών εμπειριών που θα εξερευνήσουμε μαζί. Η μουσική καθαυτό υπαγορεύει το περιεχόμενο, τη δομή και τη μεθοδολογία αυτών των διδακτικών πρακτικών, σχεδίων μαθημάτων και υλικού.

Όλοι οι πολιτισμοί έχουν τις δικές τους ιθαγενείς ή ντόπιες μουσικές εκφράσεις, οι οποίες μπορούν εύκολα να τύχουν εκμετάλλευσης στην τάξη και η συναισθηματική και συμφιλωτική φύση αυτών των μουσικών εκφράσεων μπορεί να προκαλέσει εξίσου διαλλακτικές/συμβιβαστικές αντιδράσεις μεταξύ παιδιών από διαφορετικές κουλτούρες. Κατά συνέπεια, φαίνεται ότι όσο πιο νωρίς ξεκινήσουν τα παιδιά να ασχολούνται με τη μουσική, τόσο πιο θετικά είναι τα πιθανά αποτελέσματα στη μόρφωσή τους γενικότερα, καθώς και στη μουσική τους εκπαίδευση και φυσικά και στην διαπολιτισμική τους ικανότητα. Η μουσική συχνά θεωρείται μέσο έκφρασης που μπορεί να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στη σωματική, συναισθηματική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού. Παρομοίως, υπάρχει μια γενική συμφωνία ότι όσο νωρίτερα ξεκινήσουν τα παιδιά να ασχολούνται με τη μουσική, τόσο καλύτερα θα είναι τα αποτελέσματα που θα αποκομίσουν σε σχέση με τη γνωστική, συναισθηματική, κινητική και κοινωνική ανάπτυξη τους. Επιπλέον, εκτός από αυτά τα πλεονεκτήματα, η μουσική μπορεί επίσης να διευκολύνει τη διαχείριση της τάξης και τη συνοχή της ομάδας. Οι μουσικές δραστηριότητες/διαδικασίες βοηθούν στις διαδικασίες κοινωνικοποίησης, συνεργασίας και ενσωμάτωσης κατά τη μουσική εκπαίδευση της προσχολικής ηλικίας και είναι ένα απαραίτητο μέσο ώστε τα παιδιά να προσαρμοστούν σε αυτό το νέο στάδιο στη ζωή τους. Η μουσική και ο ήχος είναι σημαντικά για την ακουστική ανάπτυξη ακόμη και πριν τα παιδιά γεννηθούν. Αυτοί οι ήχοι είναι απαραίτητα μοντέλα μάθησης για τα παιδιά και η ακοή και η ακρόαση παρέχουν ερεθίσματα που είναι ουσιώδη για τη μίμηση, επανάληψη, συμμετοχική παραγωγή και εκτέλεση μουσικής, δημιουργικότητα και αυτοσχεδιασμό. Το μουσικό παιχνίδι ενθαρρύνει εφευρετική, αυτόνομη και σωστά διαχειρισμένη ατομική συμπεριφορά και επίσης παρέχει ένα πλαίσιο για την παραγωγή και έκφραση ατομικής και ομαδικής δημιουργικότητας, ευφυΐας και μουσικής ταυτότητας καθώς και βελτίωση της αναλυτικής και κριτικής σκέψης.

Σε συνδυασμό με άλλα εκπαιδευτικά μέτρα, η χρήση της μουσικής μπορεί να συνεισφέρει στο να φέρει τους λαούς κοντά, να αυξήσει την αλληλοεκτίμηση και να μειώσει τις διακρίσεις που προκύπτουν από τις εθνικές και πολιτισμικές διαφορές. Ως εκ τούτου, οι σκοποί της προσέγγισής μας συμπεριλαμβάνουν:

- Ενθάρρυνση συναντήσεων μεταξύ διαφορετικών υπαρχόντων ομάδων ατόμων και στοιχείων στο σχολείο μέσω προγραμματισμένων μουσικών δραστηριοτήτων.
- Διευκόλυνση των διαδικασιών κοινωνικοποίησης, ενσωμάτωσης και προσαρμογής για νεαρά παιδιά.
- Επαύξηση της συναισθηματικής και γνωστικής ανάπτυξης των παιδιών.
- Να επιτραπεί στα παιδιά να απολαύσουν την παρέα των συμμαθητών τους ασχέτως της πολιτισμικής τους καταγωγής.

- Να βοηθηθεί η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης των παιδιών από διάφορες πολιτισμικές προοπτικές.
- Να δοθεί στους μαθητές η δυνατότητα να μάθουν τραγούδια από το δικό τους αλλά και άλλα πολιτισμικά πλαίσια.
- Να επιτραπεί στα παιδιά να εκτιμήσουν τραγούδια από άλλες κουλτούρες και να επωφεληθούν από τα πολυπολιτισμικά στοιχεία που υπάρχουν στο σχολείο.
- Ενθάρρυνση της γνώσης και της εξοικείωσης μεταξύ συμμαθητών των ίδιων και διαφορετικών κουλτούρων μέσω δραστηριοτήτων μάθησης.
- Βελτίωση του σεβασμού, ανοχής, αυτοεκτίμησης και φιλίας μεταξύ συμμαθητών μέσω μουσικών δραστηριοτήτων.
- Μείωση διαμαχών μεταξύ μαθητών στο σχολείο.
- Προώθηση της ισότητας προς όλες τις υπάρχουσες κουλτούρες του σχολείου.
- Ενθάρρυνση των παιδιών να ζητούν κάτι με αυτοπεποίθηση από άλλα παιδιά μέσω ομαδικών μουσικών δραστηριοτήτων.
- Μύηση των μαθητών σε μια κουλτούρα ειρήνης μέσω μουσικών δραστηριοτήτων.
- Ενθάρρυνση της διαπολιτισμικής δημιουργικότητας από νεαρή ηλικία μέσω ομαδικών μουσικών δραστηριοτήτων.
- Να προωθηθεί μια κουλτούρα ειρήνης και της ανοχής στις οικογένειες και κοινότητες μέσω των παιδιών και των μουσικών εμπειριών των μαθητών στο σχολείο.

Το εγχειρίδιο μουσικής εκπαίδευσης προσφέρει μια παιδοκεντρική εκπαίδευση βασισμένη στην εφαρμογή της ανθρώπινης δύναμης (human agency) στις συγκεκριμένες κουλτούρες της Μεσογείου, με διαφορετικές αλλά ίσες αρχές και αξίες για τις διάφορες κουλτούρες και μουσικές πρακτικές και τις κοινές παγκόσμιες αρχές και αξίες. Οι σκοποί μας συμπεριλαμβάνουν:

- Να ξεπεραστούν τα εμπόδια της προκατάληψης, των στερεότυπων, των διακρίσεων, των εθνικών και πολιτισμικών συνόρων και των ηλικιακών συνόρων.
- Να αναπτυχθούν προσωπικά πιστεύω και κοινωνική συμπεριφορά ενός Μεσογειακού κοσμοπολιτισμού.
- Να καθιστούν ικανοί οι μαθητές να λειτουργήσουν με επάρκεια (πολιτισμική και μουσική) μέσα στις πολλαπλές μουσικο-κουλτούρες μια κοινωνίας ή μέσα σε διάφορες μουσικές κουλτούρες της περιοχής.
- Να αναπτυχθεί οικειότητα, κατανόηση και σεβασμός στη Μεσογειακή περιοχή.
- Να γίνουν δραστήριοι, αναστοχαστικοί συμμετέχοντες στην μουσική.
- Να δημιουργηθούν οι απαραίτητες συνθήκες για συνεχή ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης.
- Να καλλιεργηθεί ειρήνη και γέφυρες γνώσης, κατανόησης και επικοινωνίας κατά μήκος της Μεσογειακής περιοχής.

Οι μουσικοί μας στόχοι περιλαμβάνουν:

- Την ανάπτυξη έτοιμων και ανοικτών αποδεχτών σε ποικίλα και πλούσια είδη μουσικής έκφρασης.
- Την ανάπτυξη μιας βαθύτερης κατανόησης της ηχητικής εκφραστικότητας της μουσικής και πώς η μουσική εμπειρία σχετίζεται με τις πολιτισμικές αξίες και εμπειρίες. Χρησιμοποιούμε μουσικά στοιχεία και έννοιες ως ενοποιητικά στοιχεία, επιτρέποντας στους μαθητές να τα βιώσουν με ένα άμεσο και ευθύ τρόπο (δες τον χάρτη ύλης δασκάλου). Είναι μια πιο ευρεία, παγκόσμια και μουσικο-κεντρική προσέγγιση.
- Την ανάπτυξη μουσικής «ευλυγισίας» και «πολυμουσικότητας».
- Την αύξηση της ικανότητάς τους να εκτελούν, να ακούν με κριτικό αυτί και να εκτιμήσουν διάφορα είδη μουσικής.

Η μεθοδολογία μας ακολουθεί το τριμερές μοντέλο **ανταπόκρισης** (συμπεριλαμβανομένης της ακρόασης) – **δημιουργίας- εκτέλεσης** εφαρμόζοντας διαδικαστικές προσεγγίσεις. Η μάθηση **μέσω** της μουσικής είναι μια ενεργή διαδικασία: συνδυασμός εκτέλεσης, αυτοσχεδιασμού, κίνησης, ακρόασης, εξερεύνησης της μουσικής δομής, του πολιτισμικού πλαισίου και του ψυχολογικού νοήματος και έπειτα επαναεφαρμογή/επαναπροσδιορισμός αυτών των γνώσεων στην πράξη της δημιουργίας/εκτέλεσης μουσικής. Αυτές οι εμπειρίες σχηματίζουν τη βάση για την ενσυναίσθηση.

Κεντρικά σημεία της Μουσικής Εκπαίδευσης Προσχολικής και Πρώτης σχολικής ηλικίας στη Μεσόγειο:

- Σέβεται, εξυμνεί και αναγνωρίζει τη φυσικότητα της ύπαρξης διαφορών στην ανθρώπινη μουσική ζωή στα μήκη της Μεσογείου και εισάγει το μαθητευόμενο στις διαδικασίες με τις οποίες οι άνθρωποι έχουν αναπτύξει με φυσιολογικό τρόπο μια ποικιλία διαφορετικών τρόπων μουσικής ύπαρξης και ανάπτυξης, εθίμων, κοσμοθεωριών και μουσικών προϊόντων και ότι αυτή η ευρύτητα της ανθρώπινης ζωής εμπλουτίζει όλους μας.
- Προωθεί την ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα και αμφισβητεί οποιαδήποτε ιστορική άνιση διάκριση μεταξύ Ισπανών, Ιταλών, Ελλήνων, Ελληνοκυπρίων, Αράβων και Ισραηλιτών.
- Συνεισφέρει στην ηθική και πνευματική ανάπτυξη του νεαρού ατόμου και στην ανάπτυξη ανοχής και σεβασμού για τις αξίες και τα πιστεύω των άλλων.
- Προετοιμάζει το νεαρό άτομο για τις ευθύνες της μουσικής ιθαγένειας στο εθνικό πλαίσιο και στο γενικότερο πλαίσιο των ευρύτερων Μεσογειακών κοινοτήτων.
- Επικεντρώνεται στις πολιτισμικές διαφορές και ομοιότητες της περιοχής μας.
- Αναπτύσσει την επίγνωση των παιδιών για την ίδια τους την κουλτούρα και τα προσαρμόζει στο γεγονός ότι υπάρχουν άλλοι τρόποι συμπεριφοράς και άλλα συστήματα αξιών, καθώς τα διδάσκει σεβασμό προς τρόπους ζωής διαφορετικούς από τους δικούς τους.
- Επιτρέπει στα παιδιά να κάνουν συνειδητοποιημένες επιλογές και να αναλάβουν δράση σε θέματα μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης.
- Προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να εκφράσουν μουσικά τις δικές τους απόψεις και να διατυπώσουν τις κουλτούρες και τις ιστορίες τους μέσω της μουσικής.

Παρόλο που είναι σημαντικό να δοθούν στο παιδί ακριβείς πολιτισμικές πληροφορίες και να αμφισβητηθούν τα στερεότυπα και οι παρανοήσεις, η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής ικανότητας είναι πιο αποτελεσματική αν γίνει μέσω μουσικών διαδικασιών με την ενεργή και κριτική συμμετοχή του παιδιού. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση προκύπτει φυσικά μέσω του σχηματισμού/ ανασχηματισμού/ δημιουργία/ αναδόμηση/ προβολή μουσικών ταυτοτήτων, την εφαρμογή της ανθρώπινης δυναμικότητας (human agency), της μουσικής εκτέλεσης και δημιουργικότητας, της κριτικής σκέψης και της συναισθηματικής ανάπτυξης.

Επίπεδα για διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση προσχολικής ηλικίας στη Μεσόγειο

1. Τραγούδι, ατομικό ή/και ομαδικό με ένα Μεσογειακό ρεπερτόριο μουσικής που συμπεριλαμβάνει διαφορετικές γλώσσες, το οποίο προέρχεται και αναπτύσσεται τόσο από τα παιδιά αλλά και από ενήλικες
2. Εκτέλεση σε όργανα/ηχογόνο υλικό, ατομικά και ομαδικά ένα Μεσογειακό ρεπερτόριο μουσικής, που προέρχεται από παιδιά ή/και παράγεται από ενήλικες.
3. Αυτοσχεδιασμός μελωδιών, ρυθμικών μοτίβων, παραλλαγών και συνοδειών για αυτό το ρεπερτόριο.
4. Αυτοσχεδιασμός σωματικών κινήσεων και ποιοτικών σωματικών χειρονομιών κατάλληλων για το δοσμένο μουσικό ρεπερτόριο.

5. Ανάπτυξη ενός πλούσιου ρεπερτορίου τραγουδιών κατά μήκος της Μεσογείου βασισμένο σε κοινά θέματα ή κοινά/παρόμοια μελωδικά και ρυθμικά μοτίβα.
6. Ανάγνωση, αναπαράσταση και γραφή μουσικής.
7. Ακρόαση, ανάλυση και περιγραφή χορών, μουσικών παιχνιδιών και τραγουδιών.
8. Αξιολόγηση της μουσικής και των μουσικών εκτελέσεων με βάση τις αισθητικές ερμηνείες, προσωπικές και ομαδικές προτιμήσεις.
9. Κατανόηση των σχέσεων μεταξύ του μουσικού παιχνιδιού δραματοποίησης και της δημιουργίας ιστοριών με εφαρμογή διαφοροποιημένων μουσικών ταυτοτήτων.
10. Δημιουργία διαπολιτισμικών εμπειριών μέσω του μουσικού παιχνιδιού δραματοποίησης.
11. Κατανόηση της μουσικής σε σχέση με την ιστορία και την κουλτούρα, το παρόν και το μέλλον και τα τοπικά έθιμα κατά μήκος της Μεσογείου.

Παρακαλώ δείτε το παράρτημα για τους Χάρτες Αναλυτικού Προγράμματος Α και Β.

Σημειώσεις για τους εκπαιδευτικούς:

A. Εκπαιδευτική πρακτική κατάλληλη για παιδιά:

1. Μια αναπτυξιακά κατάλληλη πρακτική απαιτεί οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν καλά τα παιδιά και να τα συναντούν εκεί όπου βρίσκονται, διευκολύνοντάς τα να επιτύχουν τους μουσικούς, πολιτισμικούς και εκπαιδευτικούς στόχους που είναι εξίσου προκλητικοί και επιτεύξιμοι. Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να διδαχθεί απλό υλικό, ούτε ότι πρέπει να κάνουμε τη διαδικασία μάθησης πιο απλή για αυτά. Αντιθέτως σημαίνει ότι οι στόχοι και οι μέθοδοι είναι σχετικοί και κατάλληλοι για τους τρόπους με τους οποίους μαθαίνουν τα παιδιά, τα ενδιαφέροντα και τις ικανότητες τους και να έχουν τέτοιο βαθμό δυσκολίας που να προωθούν την δυνητική πρόοδό τους και τη διατήρηση του κινήτρου και του ενδιαφέροντος τους.
2. Η έννοια της ροής αναφέρεται σε μια κατάσταση αυξημένης συγκέντρωσης στην οποία το άτομο είναι εντελώς απορροφημένος σε μια δραστηριότητα, όπως τα παιδιά κατά τη διάρκεια του μουσικού παιχνιδιού. Η πιο σημαντική προϋπόθεση για τη ροή είναι μια καλή ισορροπία μεταξύ της πρόκλησης και της δεξιότητας ενός ατόμου σε μια δοσμένη δραστηριότητα. Εάν οι απαιτήσεις είναι πολύ ψηλές, η δραστηριότητα οδηγεί σε χαμηλή αυτό-αντίληψη της αυτοπεποίθησης και σε εκνευρισμό. Εάν είναι πολύ απλές τότε οδηγούν σε βαρεμάρα και έλλειψη ενδιαφέροντος. Η εμπειρία ροής αναφέρεται σε μια βαθιά συγκέντρωση στο παρόν, σε μια έννοια της συλλογικής δημιουργίας και εκτέλεσης μουσικής, στο να ανήκεις σε μια μουσική δραστηριότητα και κοινωνική ομάδα και σε αισθήματα ελέγχου και προσωπικής και συλλογικής ταυτότητας. Έχοντας εισέλθει σε μια κατάσταση ευφορίας, τα παιδιά-εκτελεστές συνεχίζουν να επαναλαμβάνουν την δραστηριότητά τους κατά τη διάρκεια μεγάλων και διαφορετικών περιόδων χρόνου, τροποποιώντας και προσθέτοντας στοιχεία με τον δικό τους ρυθμό ώστε να είναι επιτυχείς με μεγαλύτερες προκλήσεις. Διατηρούν μια σωστή ισορροπία και έτσι παραμένουν σε αυτή την κατάσταση ψυχολογικής ευφορίας και ανταμοιβής. Οι καθορισμένοι ξεκάθαρα ορισμένοι στόχοι και η βήμα με βήμα σταδιακή ανατροφοδότηση είναι σημαντικά στοιχεία σε μια επιβραβεύσιμη δραστηριότητα με βάση εσωτερικά κίνητρα επιβράβευσης (Αναφορά: Csikszentmihalyi, M (1996) *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. New York: HarperCollins).
3. Όλες οι εκπαιδευτικές πρακτικές πρέπει να συμπεριλαμβάνουν, να ανταποκρίνονται και να δείχνουν ευαισθησία προς τα κοινωνικά, πολιτισμικά, εθνικά, φυλετικά και θρησκευτικά πλαίσια που συνθέτουν την κοινωνικό-πολιτισμική ανατροφή τους, τους κόσμους των παιδιών, τις ταυτότητες, την κοινωνία, την πολιτεία και τη γεωγραφική περιοχή στην οποία ζουν.
4. Η καλύτερη πρακτική βασίζεται στην γνώση –όχι σε υποθέσεις- του τρόπου με τον οποίο τα παιδιά μαθαίνουν και αναπτύσσονται.

5. Έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά μαθαίνουν διαφορετικά μαζί με τους ενήλικες και διαφορετικά μαζί με τους συνομήλικούς τους.
6. Το κίνητρο είναι η συνεχής δύναμη που διατηρεί τη ροή κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Επομένως, παρόλο που το κίνητρο είναι μια σημαντική αρχική δύναμη για την έναρξη του μαθήματος, είναι επίσης και το βασικό θεμέλιο απαραίτητο για την επιτυχή συνέχεια του μαθήματος.
7. Η έκφραση συναισθημάτων είναι ένα άλλο στοιχείο που συναντάται στις συμπεριφορές όλων των παιδιών. Τα παιδιά δίνουν σωματοποιημένες νύξεις που αφορούν τα διαφορετικά συναισθήματα που βιώνουν και εκφράζουν σε κάθε στιγμή μάθησης.
8. Σταδιακά, καθώς ο/η εκπαιδευτικός συντονίζεται και αποκτά περισσότερη εμπειρία στην υιοθέτηση μιας παιδοκεντρικής «βλέψης» και «αίσθησης» της μουσικής μάθησης και διδασκαλίας, μπορεί να αναπτύξει την δική του πορεία αξιολόγησης των μουσικών εκπαιδευτικών πρακτικών της προσχολικής ηλικίας.

B. Επεξηγητικό Σημείωμα για το χάρτη A:

1. Η στοχευόμενη ακρόαση είναι η καθοδηγούμενη ακρόαση που επικεντρώνεται στα μουσικά στοιχεία και δομές και καθοδηγείται από τη χρήση συγκεκριμένων σημείων συγκέντρωσης ή από διαγράμματα και χάρτες.
2. Η ενεργητική ακρόαση αναφέρεται στην ενεργή συμμετοχή ενός ακροατή στη δημιουργία μέρους της μουσικής (π.χ τραγουδά τη μελωδία, χτυπά ένα ρυθμό) καθώς ακούγεται η ηχογραφημένη μουσική.
3. Η εκτελεστική ακρόαση αναφέρεται στην εκτέλεση του έργου, όπου η εντατική ακρόαση σε κάθε απόχρωση της επιλογής για τον σκοπό της αναπαραγωγής στη μουσική είναι όσο πιο ακριβής στιλιστικά/ερμηνευτικά γίνεται. (Αναφορά: Campbell, P.S. (2004). *Teaching music globally*. Oxford: Oxford University Press.
4. Οι χρήσεις και λειτουργίες της μουσικής περιλαμβάνουν: συναισθηματική έκφραση, αισθητική απόλαυση, ψυχαγωγία, επικοινωνία, συμβολική αναπαράσταση, φυσική ανταπόκριση, ενίσχυση της υπακοής σε κοινωνικούς κανόνες, επικύρωση των κοινωνικών θεσμών και θρησκευτικών τελετουργιών, συνεισφορά στη συνέχεια και σταθερότητα της προσφοράς της κουλτούρας στην ενσωμάτωση της κοινωνίας. (Αναφορές: Campbell, P. S. (1998/2011) *Songs in their Heads*. Oxford: Oxford University Press. Merriam, A. (1964) *Anthropology of Music*. Evanston, IL: Northwestern University Press.

Πρακτικά εργαλεία για την κατανόηση και αξιολόγηση της μουσικής διαδικασίας διδασκαλίας/μάθησης

Παρατήρηση:

Κατά τη διάρκεια της μουσικής διδασκαλίας/μάθησης, ο παιδαγωγός κινείται κατά μήκος ενός συνεχούς, μεταξύ του απόλυτου παρατηρητή και του απόλυτου συμμετέχοντα ώστε να συλλέξει δεδομένα για την αξιολόγηση της μουσικής διδασκαλίας/μάθησης. Αυτός ο ρόλος επιτρέπει στον παιδαγωγό να (1) να διευκολύνει και να παρέχει τα απαραίτητα ερεθίσματα ώστε να παρατηρήσει τις αντιδράσεις των παιδιών (2) να ενθαρρύνει τα παιδιά να αναλάβουν και να αναπτύξουν τους δικούς τους τρόπους μουσικής ύπαρξης και του γίνεσθαι στο μάθημα (3) να ακούσει προσεκτικά και να παρατηρήσει τις μικρο-συμπεριφορές των παιδιών και τις πράξεις τους και (4) να ενθαρρύνει τα παιδιά να μιλήσουν/εκφραστούν για τις μουσικές τους αντιδράσεις και διατυπώσεις μουσικού νοήματος καθώς και τις απόψεις τους για το διδακτικό στοιχείο.

Σημειώσεις παρατηρήσεων:

Κρατήστε κάποιες σημειώσεις κατά τη διάρκεια του μαθήματος/δραστηριότητας και συμπληρώστε αμέσως μετά το μάθημα ή όσο πιο γρήγορα γίνεται, σημειώνοντας τις επιτυχείς στρατηγικές και τις ανάγκες για βελτίωση. Η κριτική εξέταση της πρακτικής επιτρέπει τη δημιουργία ενός συνεχούς κύκλου

αναθεώρησης και μελλοντικού προγραμματισμού για τον δάσκαλο ώστε να αναπτύσσεται και να βελτιώνεται συνεχώς.

Βιντεογράφιση:

Η βιντεογράφιση παρέχει την ευκαιρία στον παρατηρητή να κτίσει πάνω στην έμμεση/σιωπηλή γνώση, τόσο την δική του όσο και εκείνη των μελών της ομάδας. Κάθε διδακτική/μαθησιακή στιγμή μπορεί να επανεξεταστεί επανειλημμένα ώστε ο παρατηρητής να συλλάβει με ακρίβεια τις συμπεριφοριστικές αποχρώσεις.

Η χρήση κάμερας χειριζόμενη από βοηθό, σε αντίθεση με μια κάμερα η οποία είναι παθητικά τοποθετημένη μέσα στο δωμάτιο, διευκολύνει μια πιο συγκεκριμένη καταγραφή των δραστηριοτήτων. Για παράδειγμα, ο/η βοηθός μπορεί να επικεντρωθεί στα παιδιά κατά τη διάρκεια μιας εκτέλεσης και μετά να συνεχίσει να καταγράφει την δυναμική της ομάδας. Η ποιότητα των δεδομένων που καταγράφονται εξαρτάται βέβαια από την ενσυναίσθηση του βοηθού στις δραστηριότητες.

Έναρξη συζητήσεων με τα παιδιά ή ακρόαση των συζητήσεων μεταξύ τους:

Τέτοιες συζητήσεις προσφέρουν στα παιδιά τη δυνατότητα για αναστοχασμό των πράξεων, μέσα και έξω από το πλαίσιο της μουσικής μάθησης/διδασκαλίας. Η καταγραφή τέτοιων συζητήσεων μπορεί να φανεί πολύ χρήσιμη στην οργάνωση των στρατηγικών σας και του μαθήματός σας.

Ερμηνεία

Συλλέξτε, περιγράψτε και αναλύστε τις μουσικές δραστηριότητες των παιδιών ώστε να αξιολογήσετε την διαδικασία διδασκαλίας/μάθησης και να αποφασίσετε τι να ακολουθήσετε για να κάνετε τα σχέδια μαθήματος και τις δραστηριότητες συμβατές με τους τρόπους με τους οποίους τα παιδιά θα έχουν τα περισσότερα να επωφεληθούν.

Αναστοχαστικά ημερολόγια:

Στο ημερολόγιό σας μπορείτε να σημειώσετε τα σχόλια, παρατηρήσεις, συναισθήματα σας, αλλαγές των αντιλήψεων σας, καλές και κακές στρατηγικές για κάθε μάθημα ξεχωριστά. Τα ημερολόγια βοηθούν τον δάσκαλο να παρακολουθήσει τις προσωπικές και επαγγελματικές αλλαγές για την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους τα παιδιά μαθαίνουν και την αλλαγή των συναισθημάτων τους σε σχέση με τις εκπαιδευτικές πρακτικές. Αναζητήστε τις λεπτομέρειες των τρόπων με τους οποίους τα παιδιά μαθαίνουν, εκτελούν και δημιουργούν μουσική.

Ερωτήματα για εξέταση:

1. Κατά πόσο και πώς η συνεισφορά των παιδιών σας έχει βοηθήσει να διεκπεραιώσετε το σχέδιο μαθήματος σας.
2. Χρειάστηκε να αλλάξετε κάτι ; (π.χ. δραστηριότητα, στρατηγική, υλική, τις πράξεις σας)
3. Ποιος ήταν ο ρόλος σας κατά τη διάρκεια του μαθήματος; Πώς νιώσατε;
4. Εξελίχτηκε το μάθημα ή η διδακτική σας ενότητα σε ένα ολοκληρωμένο ολιστικό μουσικό γεγονός;

Ερωτήσεις διευκόλυνσης της διερεύνησης για τη μουσική μάθηση (συνεισφορά της Πάολα Ανσελμι):

Τα νεαρά παιδιά συχνά δεν επιδεικνύουν μαθησιακά αποτελέσματα κατά τη διάρκεια δομημένων μουσικών δραστηριοτήτων, όμως τα επιδεικνύουν αργότερα καθώς επαναχρησιμοποιούν αυτές τις εμπειρίες σε διαφορετικά περιβάλλοντα και καταστάσεις, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων ελεύθερου παιχνιδιού στα περιβάλλοντα του σχολείου και του σπιτιού. Κάποιες ερωτήσεις που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε είναι οι ακόλουθες:

1. Με ποια διάθεση καλωσορίζει το παιδί την άφιξη της μουσικής στην τάξη;
2. Η μουσική παίζει σημαντικό ρόλο κατά τη διάρκεια της σχολικής μέρας;
3. Είναι οι μουσικές εμπειρίες παρούσες στην καθημερινή σχολική ζωή;
4. Επαναχρησιμοποιεί ο μαθητής/η μαθήτρια κατά τη διάρκεια συμβολικών παιχνιδιών αντικείμενα/ήχους που έχει χρησιμοποιήσει κατά τη διάρκεια του μαθήματος μουσικής;

5. Είναι πιο ενεργός/ενεργή όταν συμμετέχει σε μουσικές δραστηριότητες σε σύγκριση με άλλες σχολικές δραστηριότητες;
6. Για πόσο χρονικό διάστημα έχει συμμετάσχει η τάξη/μία ομάδα παιδιών/ένα παιδί σε μια μουσική διδακτική εμπειρία;
7. Χρησιμοποιεί αντικείμενα της καθημερινότητας με μουσικό τρόπο;
8. Συμπεριλαμβάνει τους συμμαθητές/τριες του/της ή συμβολικά αντικείμενα στα μουσικά του/της παιχνίδια;
9. Εισάγει μουσικά στοιχεία στις παιγνιώδεις του/της δραστηριότητες; (τραγουδά νανούρισμα, διευθύνει μια φανταστική ορχήστρα, μιμείται ένα άγνωστο τραγουδιστή, παίζει ένα όργανο, παίζει το παιχνίδι ρόλων «μάθημα μουσικής», κ.τ.λ.)
10. Παρατηρήσατε κάποια βελτίωση στο τρόπο με τον οποίο συμμετέχει στην ομάδα μέσα στα πλαίσια μουσικών δραστηριοτήτων;
 - Νιώθει άνετα στο περιβάλλον του/της;
 - Σέβεται τον χώρο του/της και τον χώρο των άλλων;
 - Περιμένει τη σειρά του/της;
 - Είναι πιο βοηθητικός/ή προς τους συμμαθητές του/της;
 - Είναι πιο προσεκτικός/ή όταν τακτοποιεί και αναδιοργανώνει τα σχολικά αντικείμενα;
 - Εκφράζεται πιο εύκολα κατά τη διάρκεια γενικών εκφραστικών δραστηριοτήτων ;
 - Βρίσκει ένα διαφορετικό κοινωνικό ρόλο μέσα στη μουσική σε σύγκριση με άλλα σκηνικά; (αρχηγός, βοηθός, ακόλουθος, ανεξάρτητος)
11. Έχει αυξηθεί η παραγωγή αυθόρμητου τραγουδιού κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων ελεύθερου παιχνιδιού;
12. Έχει αυξηθεί η ικανότητα του/της να παίζει με λέξεις που συσχετίζονται με ρυθμό, εφευρίσκει νέες λέξεις σχετικές με γνώριμη μουσική ή αυτοσχεδιάζει νέα μουσική;
13. Έχετε παρατηρήσει καθόλου...
 - βελτίωση στη γλώσσα; (προφορική παραγωγή, άρθρωση λέξεων, συντονισμός γλωσσικής επικοινωνίας)
 - βελτιώσεις στον συντονισμό κινήσεων;
 - βελτίωση στις δημιουργικές ικανότητες;
 - βελτίωση στις μουσικές αναπαραστάσεις; (εικονικές, συμβολικές)
14. Είναι η μουσική δραστηριότητα ένα σημαντικό μέσο δια του οποίου μπορείτε να παρατηρήσετε τις κοινωνικές συμπεριφορές των παιδιών; Πώς;
 - Είναι η ομάδα πιο ενωμένη από τότε που η μουσική έγινε μέρος των καθημερινών δραστηριοτήτων;
 - Είναι η μουσική δραστηριότητα ένα στοιχείο που βοηθά στην επικοινωνία μεταξύ σχολείου και οικογένειας; Πώς;
 - Είναι η μουσική δραστηριότητα ένα συγκεκριμένο και μουσικό μέσο πολιτισμικής ενσωμάτωσης; Μέσα από ποιες διαδικασίες μέσα στο μαθησιακό περιβάλλον της τάξης?
 - Έχουν αναπτύξει τα παιδιά ένα «συναισθηματικό» ρεπερτόριο; (Μουσική που τα κάνει χαρούμενα, ενθουσιασμένα, να εκφράζουν τη λύπη ή την ανησυχία τους – μουσική που εκτελείται μαζί με άλλους ή ατομικά)

Σημείωση για τις διδακτικές ενότητες και σχέδια μαθήματος

Οι διδακτικές μας ενότητες και σχέδια μαθήματος αποτελούν έναν τρόπο αντιμετώπισης της πολυπολιτισμικότητας στην μουσική τάξη προσχολικής ηλικίας. Οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους είναι γραμμένα εκφράζουν την ιδιοσυγκρασία του καθενός από τους συνεργάτες, το επαγγελματικό και πολιτισμικό τους σημείο αναχώρησης και έτσι αντιπροσωπεύουν διαφορετικά στίλ. Κάποια είναι πιο

λεπτομερή από άλλα, περισσότερο ή λιγότερο δομημένα. Κάθε εκπαιδευτικός καλείται να αναστοχαστεί κριτικά πάνω σε αυτά, να παραλείψει ή να προσθέσει στάδια και τεχνικές διδασκαλίας/μάθησης, να κάνει αλλαγές, να εμπνευστεί νέα δημιουργικά μονοπάτια διδασκαλίας και μάθησης από το προτεινόμενο ηχητικό υλικό και να τα εφαρμόσει δημιουργικά στις δικές του/της διδακτικές πρακτικές. Μερικές φορές, διαφορετικές διδακτικές ενότητες συμπεριλαμβάνουν κοινό ηχητικό υλικό. Αυτό επιτρέπει στον εκπαιδευτικό να εντοπίσει διαφορετικές προοπτικές εφαρμογής του ηχητικού υλικού στη μουσική διδασκαλία και μάθηση εντός του μεσογειακού πλαισίου της μουσικής εκπαίδευσης προσχολικής ηλικίας.